

منطقه ویژه اقتصادی جلفا

مینا پژوهش

مقدمه:

منطقه ویژه اقتصادی به محدوده جغرافیایی مشخصی از کشور میزبان اطلاق می شود که مجهز به انواع مناطق پردازش صادرات و واردات و یا انبارهای آزاد در انواع متفاوت آن می باشد. در این مناطق صرفنظر از فعالیتهایی که در درون «مناطق پردازش صادرات» یا «انبارهای آزاد» آن انجام می پذیرد و از انواع تسهیلات گوناگون برخوردار است، پاره ای از مزایا مانند معافیت‌های بازرگانی و گمرکی وجود دارد که در جمع موجب پیشرفت اقتصادی و اجتماعی در سطح منطقه می باشد.

منطقه ویژه اقتصادی جلفا با توجه به موقعیت ویژه‌ای که دارد، یکی از مؤثرترین راهکارهای اقتصادی برای حضور صنایع ایران و آذربایجان در بازارهای جهانی است. با وجود مزیت‌های نسبی و با ایجاد تسهیلات و مشوق‌های قانونی موجود در این منطقه، راه توسعه صادرات کالاهای غیرنفتی همواره می گردد.

جلفا با داشتن موقعیت خاص جغرافیایی و با توجه به مزایای فراوان برای سرمایه‌گذاری و توجه «شورای عالی مناطق آزاد تجاری و صنعتی»، در تیرماه ۱۳۷۶ به عنوان منطقه ویژه اقتصادی به تصویب رسید. با انتخاب این منطقه به عنوان الگوی مناسب توسعه، امکان برنامه ریزی اصولی برای گسترش خدمات ترانزیت و صادرات مجدد تولیدات صنعتی و همچنین مرکزی مطمئن برای ذخیره کالاهای مورد نیاز کشور در جهت حمایت از صنایع داخلی و کانون ارتباط آزاد بازرگانی کشورهای آسیای میانه، اروپا و آسیای جنوب شرقی است. این منطقه به عنوان فعالترین منطقه ویژه اقتصادی واقع در جاده ابریشم و راه آهن سراسری ایران به اروپا و کشورهای آسیای میانه، با قانونمندی مناسب و شایسته قادر است نقش تعیین کننده در اقتصاد کلان کشور ایفاء کند.

موقعیت جغرافیایی منطقه ویژه اقتصادی جلفا:

این منطقه با وسعتی حدود ۱۰۳۵ هکتار در شمال آذربایجان شرقی واقع شده است. فاصله این منطقه تا تهران ۷۵۰ کیلومتر و تا شهر تبریز ۱۳۰ کیلومتر است. از سمت شرق به لحاظ واقع شدن در مسیر شاهراه‌های بین‌المللی و شبکه راه آهن و اروپای شرقی و کشورهای آسیای میانه و قفقاز موقعیت ممتازی دارد. به لحاظ اینکه جلفا در ساحل رود مرزی ارس واقع شده و محصور در کوه‌ها می باشد، بصورت دشت وسیعی شرایط اقلیمی مناسب را بوجود آورده است.

جلفا سرشار از آبهای زیر زمینی، دارای آب و هوای مطبوع بوده و با داشتن زیباترین مناظر طبیعی در اطراف خود، یکی از نقاط دیدنی کشور به حساب می آید. جمعیت شهرستان جلفا حدود ۵۵ هزار نفر می باشد که از امکانات شهری و مدنی متشکل از نهادهای خدماتی، تولیدی (صنعتی و کشاورزی) و توزیعی مناسب بر خوردار است.

ویژگیهای منطقه ویژه اقتصادی جلفا:

- ۱- این منطقه در مقایسه با مناطق آزاد تجاری برخی از نقاط جهان دارای مزیت‌های نسبی بیشتری برای تبدیل شدن به یک مرکز بزرگ فعالیتهای اقتصادی است و تحولات اخیر جمهوریهای قفقاز و آسیای مرکزی و همکاری ۱۰ کشور دوست در منطقه در قالب یک بازار اقتصادی مهم تحت نام «اگو»، زمینه های لازم را برای پیوند اقتصادی یک جمعیت ۱۳۰۰ میلیونی فراهم کرده است. این بازار با توجه به جمعیت انبوه آن، دارای یک بازار مصرف قابل توجه است. به راه انداختن و ایجاد سرعت در گردش کار چنین بازاری مستلزم تأسیس نهادهای اقتصادی و تجاری مستحکم و مبتنی بر اهداف دراز مدت منطقه ای است.
- ۲- خطوط راه آهن ماوراء قفقاز که از جلفا می گذرد و اتصال آن به شبکه ریلی تبریز-تهران-جنوب و شبکه بزرگراهی شمال - جنوب کشور، قابلیت حمل و نقل بین المللی و ترانزیت کالاهای جمهوریهای قفقاز و آسیای میانه و اروپا را در سطح وسیع دارد.
- ۳- منطقه جلفا به امکانات فراوان صنعتی و کشاورزی استانهای آذربایجان شرقی و غربی و اردبیل دسترسی دارد که می تواند تمامی نیازهای خود را تأمین و از قابلیت‌های بازرگانی صنعتی، کشاورزی، دانشگاهی و فرهنگی این استانها بهره جوید.
- ۴- زمینه های تکنولوژیکی، فنی و آموزشی - آموزش عالی - به عنوان عواملی مؤثر برای جذب سرمایه های خارجی و حتی داخلی در منطقه را فراهم آورده است، زیرا تبریز یکی از قطبهای صنعت سنگین کشور می باشد و دارای کارخانجات عظیم تراکتور سازی و گروه صنایع ماشین سازی و نیرو محرکه و همچنین صنایع نساجی و دیگر صنایع برخوردار از منابع انسانی کارآمد و متخصص بوده، که واحدهای صنعتی و تولیدی که در منطقه راه اندازی خواهند شد می توانند از این عوامل برای انتقال تکنولوژی به نحو مطلوب استفاده نمایند.
- ۵- وجود جاذبه های تفریحی سیاحتی و آثار تاریخی مهم از جمله قارا کلیسا و حمام عباس میرزا و چشم انداز زیبای طبیعت در حاشیه رود ارس و آبشار طبیعی آسیاب خرابه را می توان به عنوان دلایلی برای انتخاب جلفا به عنوان منطقه ویژه اقتصادی در نظر گرفت.

اهداف کلی منطقه ویژه اقتصادی جلفا:

- ۱- جذب سرمایه های خارجی و تجویز سرمایه های داخلی
- ۲- ارتقاء تکنولوژی و بهره گیری از تکنولوژی های برتر خارجی
- ۳- افزایش صادرات کالار و نیز صادرات خدمات
- ۴- ایجاد فرصتهای شغلی جدید و ارتقاء سطح اشتغال
- ۵- کاهش هزینه های وارداتی مواد اولیه برای کشور و کمک به جهانی شدن تولیدات داخلی

۶- اجرای سیاستهای توسعه منطقه ای و ایجاد قطبهای اقتصادی

۷- تجربه اندوزی در زمینه استراتژی نوین صنعتی شدن

مزیت‌های نسبی سرمایه گذاری در منطقه ویژه اقتصادی جلفا:

- وجود شرایط اقلیمی مناسب برای فعالیتهای صنعتی و تجاری در تمام فصول سال
- مهمترین و نزدیکترین مبدأ ورودی و خروجی کشور به کشورهای ترکیه و حوزه دریای سیاه، اروپا، قفقاز، آسیای میانه و روسیه
- وجود توانائی پرش به بازارهای جهانی با قرار گرفتن جلفا در شاهراه حمل و نقل بین المللی.
- سهپتری به بازارهای کشورهای اکو و حوزه دریای مازندران و دریای سیاه و پاسخ به نیازهای اقتصادی آنها.
- دسترسی آسان به خدمات شهری و امکانات ارتباتی ارزان در منطقه
- وجود مصادن غنی و بی نظیر در استان آذربایجان شرقی و عرضه آنها به بازارهای جهانی
- وجود آثار باستانی، تاریخی و گروههای خوش آب و هوای کوهستانی شرق و غرب جلفا همراه با آبهای معدنی و گوارای منطقه.
- دسترسی به نیروی انسانی ماهر و ارزان و بهره گیری در تمام تجربیات و امکانات همجوار
- کاهش فوق العاده هزینه های تولید و توزیع و در نتیجه قیمت تمام شده با توجه به سهولت تولید در تهیه مواد اولیه ماشین آلات و ابزار و نیز وجود امکانات مختلف در منطقه

مزیت‌های قانونی سرمایه گذاری در منطقه ویژه اقتصادی جلفا:

- خرید، ساخت، اجاره‌ها و واگذاری زمین و انبار برای فعالیتهای صنعتی، تجاری و خدماتی در منطقه و عدم دریافت هزینه های انبار داری از انبارهای اختصاصی.
- امکان مشارکت سرمایه گذاری داخلی و خارجی به هر نسبت ممکن و نیز تضمین سود سرمایه و حفظ منابع سرمایه گذاران داخلی و خارجی بر طبق قانون جلب و حمایت از سرمایه های خارجی
- آزادی کامل ورود و خروج سرمایه، سود ویژه و منافع حاصل از فعالیتهای اقتصادی سرمایه های خارجی و سرمایه های ارزی ایرانیان.
- تسهیلات گمرکی برای ورود و خروج آزاد کالا، ماشین آلات، مد اولیه و افزار تولید در حدقل زمان از منابع داخلی و خارجی و نیز امکان استفاده از فن آوری های پیش رفته دنیا.
- محجوزهای قانونی برای تولید، تغییر، تبدیل، تکمین و تفکیک و بسته بندی مواد و کالاهای خارجی برای صادرات مجدد و عرضه به داخل ایران در حد ارزش افزوده مورد تصویب کمیسیون ویژه.

- حق مالکیت و حقوقی زمین و سازه ها برای سرمایه گذاران ایرانی و تضمین مالکیت کلی سازه ها برای سرمایه گذاران خارجی با رعایت قوانین.
- امکان بیمه کلیه کالا های وارده به منطقه از هنگام ورود تا خروج دوره نگهداری آن
- عدم محدودیت زمانی برای نگهداری کالا در انبارهای منطقه با هزینه های پایین انبارهای و مشتشی بودن آنها از مقررات کالاهای متروکه.
- امکان واگذاری تمام یا قسمتی از کالا به دیگران در مقابل قبض انبار تفکیکی قابل معامله نیز گواهی مبدا قابل پذیرش در بانکهای کشور.
- مجاز بودن ورود و تخلیه کالا به منظور ترانزیت خارجی.
- مجاز بودن ورود و خروج کالا از منطقه ویژه به گمرکات مرزی کشور و بالعکس با استفاده از تضمین شرکت های حمل و نقل بین المللی.
- امکان ورود و ترخیص کالا به داخل کشور با استفاده از ارز حاصل از صادرات با تشخیص بانک و طبق ضوابط مربوطه.
- مجاز بودن ترخیص تمام یا قسمتی از کالاهای وارد کنندگان به صورت ورود موقت از گمرک منطقه.

الگوهای مشابه و موفق در سطح منطقه آسیا

چون تجربیات مناطق آزاد بعضی از کشورها بدلائل نزدیکی جغرافیائی، سطح توسعه اقتصادی و مشابهت های فرهنگی این کشورها ممکن است راهنمای مفیدی برای سیاست گذاری منطقه آزاد در ایران شود به همین جهت می توان چند نمونه از آن را به صورت زیر بیان کرد:

۱- تجربه چین:

اصلاح ساختار اقتصادی و پیروی از سیاست اقتصادی درهای باز همراه با احتیاط های لازم از دهه گذشته در کشور چین آغاز شد. چینی ها در آن زمان متوجه این نکته بودند که سرعت شتابان تکنولوژی در اقتصادی های غرب، فاصله صنعتی چین و جهان پیشرفته را به شدت افزایش داده است. اطراف این کشور را مناطق کوچک اما تازه صنعتی شده ای چون تفنگ کنگ، کره جنوبی، تایوان و اقتصاد بسیار پیشرفته زاین احاطه کرده و از سیاستهای موفق این کشورها جذب سرمایه ها و تکنولوژی دیگران به کمک مجموعه ای از سیاست اقتصادی بود که تأسیس منطقه آزاد صنعتی - تجاری از جمله این سیاستها به شمار می رفت. لذا چینی ها از دهه ۱۹۸۰ سیاستهای جذب سرمایه های خارجی، جذب تکنولوژی خارجی و توسعه صادرات را برای ایجاد تحولی بنیانی در اقتصاد آن کشور تدارکات دیدند. یکی از روشهای اجراء این سیاستها تأسیس و راه اندازی تعداد قابل ملاحظه ای از منطقه ویژه اقتصادی و منطقه آزاد تجاری-صنعتی بود.

چینی ها به دلایل عقیدتی، جمعیتی، فرهنگی نمی خواستند بی مقدمه درهای اقتصاد کشورشان را بروی جهان (بویژه جهان صنعتی) باز کنند. برای اجتناب از هجوم کالای و فرهنگی جهان خارج، اساس کار را بر راه اندازی مناطق آزاد تجاری-صنعتی

گذشتند تا هم زمینه توسعه و صادرات و دسترسی به تکنولوژی را فراهم کنند و هم اینکه ورود بیگانگان را به حوزه مناطق آزاد محدود کنند. بزرگترین منطقه آزاد چین پروژه ملی شانگهای است که دارای مناطق مالی، تجاری، صنعتی، فرآوری صادراتو جذب تکنولوژی در محدوده های مجزا است و موفقیت آن تا کنون بسیار وسیع بوده است. تلاش چین در ده ساله لول تأسیس مناطق آزاد تجاری - صنعتی توسعه امور زیر بنایی مثل حمل و نقل، ارتباطات، عرضه انرژی، ایجاد محیط مناسب سرمایه گذاری، جذب اعتماد سرمایه گذاران و دولتهای خارجی بوده است.

۲- تجربه پاکستان:

کشور پاکستان اولین منطقه آزاد تجاری را در سال ۱۹۸۱ در کراچی تأسیس کرد. انتخاب کراچی به خاطر آن بود که در فاصله نزدیکی نسبت به خلیج فارس، خاور میانه و جمهوریهای آسیای میانه قرار دارد. ((شاهراه ملی)) که یکی از بزرگترین خطوط ارتباطی پاکستان است تنها ۲ کیلو متر بامنطقه پردازش کراچی فاصله دارد و این منطقه آزاد را به شمال کشور پاکستان وصل می کند. فاصله منطقه تا راه آهن ۱۰ کیلو متر است و بزرگراه آر، سی، دی که پاکستان را به ایران و ترکیه می پیوندد در ۲۷ کیلو متری منطقه آزاد کراچی قرار گرفته است.

واحدهای فعال در منطقه پردازش کراچی برای اخذ مجوز برای شروع فعالیت و سایر امور فقط با شورای منطقه پردازش صادرات همان ناحیه کراچی سرو کار دارند و نه با دولت مرکزی. تشریفات اداری در این منطقه بی نهایت ساده است و ظرف دو هفته از تاریخ درخواست مجوز، تمام تسهیلات اصلی در اختیارمشامتیان قرار می گیرد.

معافیت مالیاتی نیز تا سال ۲۰۰۰ به تصویب رسیده بود که پس از آن هم فعالیتهای مستقر در منطقه فقط ۲۵ درصد مالیات می پردازند. کلیه درآمدهای منطقه آزاد از مالیاتهای محلی، ایالتی و دولتی معاف است و هیچ نوع حقوق گمرکی برای ورود ماشین آلات، مواد خام و مواد بسته بندی وجود ندارد. سود حاصل از سرمایه گذاری برای خار جیان و اتباع پاکستان تا میزان ارزی که وارد کشور کرده اند قابل انتقال به خارج از پاکستان است. دولت پاکستان برای هزینه داخلی، وام و اعتبار به روپیه در اختیار مؤسسات مستقر در منطقه قرار می دهد. بعلاوه بازپرداخت اصل و فرع سرمایه گذاری ها توسط دولت پاکستان تضمین شده است. دولت پاکستان در زمینه صنایع اولویت هایی قائل شده است که سرمایه گذاریهای خارجی معروف ایجاد صنایعی شوند که دارای تکنولوژی پیشرفته و مکمل فعالیتهای واحدهای صنعتی سایر نقاط کشور باشند، و در عین حال رقیب صنایع کشور نباشند.

۳- تجربه کره جنوبی:

دولت کره جنوبی در اوایل دهه ۱۹۷۰ برای تحقیق بخشیدن به قسمتی از سیاستهای دراز مدت صادراتی خود، دو منطقه پردازش صادرات به نامهای «ایری» و «ماسان» ایجاد کرد که منطقه ایری نقش بسیار مهمی در انتقال تکنولوژی به کره ایفاء کرده است. بر اساس موازینی که دولت کره برای منطقه ایری تعیین کرده، ورود کالاهای ساخته شده به این منطقه به طور کامل ممنوع است و سرمایه گذاران خارجی ملزم هستند فقط مواد اولیه و قطعات مورد نظر را وارد منطقه کنند و پس از تغییرات لازم و تبدیل آن به کالاهای نهایی به سایر نقاط جهان صادر کنند.

امتیازات منطقه‌ای به سرمایه‌گذاران خارجی عبادت از: اعطای معافیت‌های کامل مالیاتی، آزادی ورود مواد اولیه برای تغییر شکل و صدور مجدد، حذف بوروکراسی و هر گونه تشریفات زائد از طریق واگذاری اختیارات کامل به مدیریتمنطقه، لغو ویزای ورود به منطقه و سلب حق اعتصاب از کارگرانی که در منطقه کار می‌کنند

دولت کره در سالهای اولیه شروع جهش صنعتی و اقتصادی خود در سال ۱۹۷۰ مناطق آزاد تجاری-صنعتی را آزمایشگاهی برای تجربه‌آزادی مبادلات بین‌المللی قرارداد بود و اگر امروز سیاست محبوبیت‌های ارزی و تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی کره به اجرا در آمده است، اولین نقطه شروع و آزمایش آن همان ایری بوده است. این الگو بعداً در کشورهای تایوان، چین، مالزی و فیلیپین نیز مورد استفاده قرار گرفت و به نحو مؤثری به این کشورها کمک کرده تا بتوانند به افزایش رشد اقتصادی، توسعه صادرات، درآمدهای ارزی قابل توجه و دسترسی به تکنولوژی مدرن برسند.

تجارت و صنعت در منطقه ویژه اقتصادی جلفا:

با گذشت زمان و بیار نشستن تلاشها و حمایت‌های بی دریغ مسئولان و نیز رشد فزاینده فعالیت‌های عمرانی و شروع عملیات ساختمانی واحدهای صنعتی و تجاری که به طور چشمگیری در منطقه ویژه اقتصادی جلفا مشاهده می‌شود سرمایه‌گذاران را به این حقیقت رسانده است که این منطقه جایگاه ویژه‌ای در توسعه آینده شمال غرب کشور داشته و بزودی موقعیت واقعی خود را در عرصه بین‌المللی پیدا خواهد کرد. بدین جهت استقبال و مراجعه سرمایه‌گذارانی که در جستجوی مکانی امن و مطمئن برای سرمایه‌های خود هستند، روز به روز افزایش می‌یابد. در حقیقت این منطقه به واسطه برخورداری از مزیت‌های نسبی چه در مراحل ساخت و تولید محصول و چه در مراحل فروش داخلی صادرات زمینه‌های بسیار مناسبی را برای صنعتگران و بازرگانان فراهم آورده و در صورت استفاده از آنها کمک شایانی به صادرات غیر نفتی خواهد نمود.

مسائل و موارد قابل پیگیری

به استناد مذاکرات و توافقات کلی و نظر مساعد ریاست محترم گمرک ایران نسبت به راه‌اندازی و شروع فعالیت منطقه، به جهت پاسخگویی به تقاضای سرمایه‌گذاران و برآورد توقعات بازار سرمایه و مردم از ایجاد منطقه، زمین با کاربریهای مختلف در اختیار صاحبان صنعت قرار می‌گیرد و ویژگیهایی که این منطقه برای سرمایه‌گذاری دارد موجب استقبال صاحبان سرمایه گردیده است. ولی عدم تعیین تکلیف واگذاری رسمی اراضی گمرک به منطقه، مقررات دست و پاگیر گمرکی و عدم آشنایی مسئولین منطقه با قوانین و مقررات بازرگانی به رشد و رونق منطقه سایه انداخته و موجب تردید سرمایه‌گذاران می‌شود. اگر این معضله‌ها رفع گردد، بی‌شک موجب توسعه و رشد منطقه خواهد شد و انجام این مهم توجه بیشتر مسئولین را طلب می‌نماید.

پیشنهادهات برای جلب سرمایه گذاران

منطقه ویژه اقتصادی جلفا مرکز مناسبی است که در صورت حمایت از آن خواهد توانست نقشی را که کشور از آن انتظار داشته و دارد، بخوبی ایفاء نماید و ضمن تبدیل شدن به یک مرکز صنعتی، کالاهای ایرانی را به تمام نقاط جهان صادر نماید. کلیه مسئولین و کارکنان این منطقه امید دارند که با همفکری و همدلی و هماهنگ عمل نمودن ارگانهای دولتی و سازمانها با مدیران و صاحبان صنایع، شاهد شکوفائی این منطقه گردند.

۱- تصویب هرچه سریعتر قانون جدید مناطق ویژه اقتصادی ایران و آیین نامه های اجرای آن.

۲- ایجاد شعبات بانکهای داخلی و خارجی در منطقه برای تسریع در امر تجارت و ارائه تسهیلات بانکی جهت سرمایه گذاری در منطقه و بخصوص از محل تبصره های مربوطه و نیز همکاری کلیه بانکها در ارائه خدمات بهتر به صاحبان صناعی که در منطقه فعالیت می نمایند.

تبصره: در این رابطه تصویب و ارائه مجوز جهت قبول قراردادهای مناطق آزاد بعنوان وثیقه بانکی از طرف هیئت وزیران ضروریست.

۳- هماهنگی و همکاری کامل سازمانهای ذیربط در ارائه خدمات به منطقه ویژه اقتصادی.

۴- صدور مجوز برای فعالیت شرکتهای بیمه بین المللی.